

KREATIVLIK QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Urganch RANCH texnologiya universiteti
dotsent **Yaqubova Dono Baxodirovna**,
magistr **Bekchanova Nafosat Rajapboy qizi**

Annotatsiya. Mazkur maqolada kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Kreativlik shaxsning muhim pedagogik sifati sifatida talqin etilib, uni shakllantirish va rivojlantirishni ta'minlovchi asosiy pedagogik mexanizmlar aniqlanadi. Tadqiqotda ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan holda tashkil etish, ijodiy faoliyatni rag'batlantirish, motivatsion muhit yaratish hamda mustaqil fikrlashni qo'llab-quvvatlash kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning muhim omillari sifatida asoslanadi.

Kalit so'zlar: kreativlik, ijodiy qobiliyatlar, pedagogik mexanizmlar, ta'lim jarayoni, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kreativ fikrlash.

Аннотация. В данной статье с научно-теоретической точки зрения анализируются педагогические механизмы развития креативных способностей. Креативность рассматривается как важное педагогическое качество личности, и определяются основные педагогические механизмы, обеспечивающие её формирование и развитие. В исследовании обосновывается, что личностно-ориентированная организация образовательного процесса, стимулирование творческой деятельности, создание мотивационной среды и поддержка самостоятельного мышления выступают ключевыми факторами развития креативных способностей.

Ключевые слова: креативность, творческие способности, педагогические механизмы, образовательный процесс, личностно-ориентированное обучение, креативное мышление.

Annotation. *This article provides a scientific and theoretical analysis of the pedagogical mechanisms for developing creative abilities. Creativity is interpreted as an important pedagogical quality of the individual, and the key pedagogical mechanisms that ensure its formation and development are identified. The study substantiates that a learner-centered organization of the educational process, stimulation of creative activity, creation of a motivational environment, and support for independent thinking are essential factors in the development of creative abilities.*

Keywords: *creativity, creative abilities, pedagogical mechanisms, educational process, learner-centered education, creative thinking.*

Zamonaviy ta'lim tizimi shaxsning faqat bilim olishini emas, balki uning ijodiy salohiyatini rivojlantirishni ham ustuvor vazifa sifatida belgilaydi. Jamiyatning innovatsion rivojlanish sharoitida kreativ fikrlashga ega bo'lgan, muammoli vaziyatlarda noodatiy yechimlar topa oladigan mutaxassislarni tayyorlash zarurati tobora ortib bormoqda. Shu bois kreativlik qobiliyatini rivojlantirish masalasi pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda [3].

Kreativlik qobiliyatini samarali rivojlantirish uchun uni ta'minlovchi pedagogik mexanizmlarni aniqlash va ilmiy asoslash muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada aynan shu masalaga alohida e'tibor qaratiladi.

Pedagogik nuqtayi nazardan kreativlik qobiliyati shaxsning yangilik yaratishga yo'naltirilgan tafakkuri, mustaqil fikrlashi va faoliyatga ijodiy yondashuvi bilan tavsiflanadi. Kreativlik o'quvchining bilimlarni oddiy qayta ishlab chiqishi bilan cheklanmay, ularni yangi vaziyatlarda qo'llay olishi, muammolarga noodatiy yondashuvi va original g'oyalar ilgari surish qobiliyatida namoyon bo'ladi.

Kreativlik qobiliyati tug'ma sifat bo'lishi bilan birga, pedagogik ta'sirlar natijasida rivojlantiriladigan sifat sifatida ham qaraladi. Shu bois uni rivojlantirish mexanizmlarini aniqlash ta'lim jarayonini samarali tashkil etishning muhim sharti hisoblanadi.

Kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning asosiy pedagogik mexanizmlari

1. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim mexanizmi

Mazkur mexanizm o'quvchining individual imkoniyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchining mustaqil fikrlashi va ijodiy faolligini rag'batlantiradi.

2. Motivatsion mexanizm

Kreativlik qobiliyatini rivojlantirishda ichki motivatsiyaning shakllanishi muhim ahamiyatga ega. O'quvchining ijodiy faoliyatga bo'lgan qiziqishi, o'zini namoyon etishga va yuqori natijalarga erishishga bo'lgan ehtiyoji kreativlik rivojlanishining asosiy rag'batlantiruvchi kuchi hisoblanadi.

3. Muammoli ta'lim mexanizmi

Muammoli vaziyatlar asosida tashkil etilgan ta'lim o'quvchining mustaqil fikrlashini, tahlil qilish va yechim topish qobiliyatini rivojlantiradi. Muammoli ta'lim jarayonida o'quvchilar ijodiy fikrlashga undaladi va kreativ yondashuvlarni shakllantiradi.

4. Faoliyatga yo'naltirilgan mexanizm

Mazkur mexanizm o'quvchilarning amaliy va ijodiy faoliyatini faollashtirishga xizmat qiladi. Mustaqil topshiriqlar, loyiha faoliyati va tadqiqot ishlari orqali o'quvchilar o'z bilim va ko'nikmalarini ijodiy tarzda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

5. Refleksiv mexanizm

Refleksiya o'quvchilarning o'z faoliyatini tahlil qilishi, o'z imkoniyatlarini baholashi va ijodiy rivojlanish yo'nalishlarini anglashiga xizmat qiladi. Ushbu mexanizm kreativlik qobiliyatining ongli va barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Qobiliyatlarning tabiatini, ularning shakllanish va rivojlanish qonuniyatlarini chuqur o'rganish ta'lim jarayonida mazkur qobiliyatlar eng samarali rivojlanadigan pedagogik sharoitlarni yaratish imkonini beradi. Shu bois ko'plab ilmiy tadqiqotlarda

“kreativlik” tushunchasi “qobiliyat” tushunchasi bilan o‘zaro uzviy aloqadorlikda [1], yagona pedagogik-psixologik tizim doirasida talqin etiladi.

Tadqiqot muammosi nuqtayi nazaridan kreativlikning faoliyatga oid jihatini o‘rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo‘lib, u obyektiv yoki subyektiv jihatdan yangi faoliyat mahsulotlarini yaratishga yo‘naltirilganligi bilan tavsiflanadi. Ta’lim jarayonida esa subyektiv yangilikning aynan kreativ xarakterdagi harakatlar orqali vujudga kelishi alohida ahamiyat kasb etadi.

Shu munosabat bilan, ta’lim jarayonida kreativlik o‘quvchining ijodiy faoliyat orqali obyektiv va subyektiv jihatdan yangi mahsulotlarni yaratish qobiliyati sifatida talqin etilishi mumkin. Mazkur faoliyat tavsiflanadigan va qat’iy tartibga solinadigan operatsiyalar yoki harakatlar tizimi orqali to‘liq uzatilishi mumkin bo‘lmagan, individual-kreativlikiy xarakterga ega bo‘lgan jarayon sifatida namoyon bo‘ladi.

Kreativlik jarayonida bilimlar va faoliyat usullarini o‘zlashtirish natijasida ta’lim oluvchilarda bilim va ko‘nikmalarni mustaqil egallash qobiliyati shakllanadi. Ijodkorlik shaxs uchun avvaldan ma’lum bo‘lgan axborot yetarli rag‘batlantiruvchi kuchga ega bo‘lmay, unda yangi, yanada mukammal bilim, tushuncha, malaka yoki natijaga ehtiyoj vujudga keladi [2]. Aynan shu holat o‘qishga bo‘lgan barqaror qiziqish va yangilikni izlash faolligini, hatto dominant ehtiyojlari allaqachon shakllangan kreativ shaxslarda ham saqlanib qolishini izohlash imkonini beradi.

Bunda kreativ shaxs faollashgan ehtiyoj ta’sirida faoliyat olib borib, mavjud hamda ilgari egallangan bilim, ko‘nikma va malakalar zaxirasidan keng va samarali foydalanadi. Ushbu jarayon kreativlik faoliyatning uzluksiz rivojlanishini ta’minlovchi muhim psixologik-pedagogik mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi.

Psixologik lug‘atlar va ilmiy manbalarda kreativlikiy qobiliyatlar ijodiy faoliyatni amalga oshirishni ta’minlovchi psixik xususiyatlar majmui sifatida talqin etiladi. Ushbu xususiyatlar noodatiy, nostandart tafakkurga ega bo‘lgan kreativ shaxslar uchun xos bo‘lib, ularga tasavvur (xayol)ning rivojlanganligi, tafakkur

moslashuvchanligi, divergent fikrlash qobiliyati, kreativ motivatsiya, shuningdek shaxsning boshqa muhim psixologik sifatleri kiradi.

Mazkur jihatlar ijodiy qobiliyatlarning shaxsiy rivojlanishdagi yetakchi o'rnini belgilab, ularning shakllanishi va namoyon bo'lishi murakkab psixologik-pedagogik jarayon ekanligini ko'rsatadi.

Kreativ qobiliyatlarning shakllanishi va rivojlanishidagi eng muhim manbalardan biri shaxs motivatsiyasi muammosi, ya'ni motivatsion tuzilmaning o'ziga xos xususiyatlari hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlarda inson motivatsiyasi va xulq-atvorining integrativ ichki omili sifatida shaxsning yo'nalganligi ajratib ko'rsatiladi bo'lib, u ehtiyojlar, qiziqishlar, istaklar, orzu-intilishlar, ideallar hamda e'tiqodlar majmuini o'zida mujassamlashtiradi [4].

Faoliyat murakkab va o'zaro uzviy bog'langan tizim sifatida namoyon bo'lib, uning tarkibiga shaxsning deyarli barcha sifatleri, jumladan qobiliyatlar ham kiradi. Faoliyatni tashkil etuvchi komponentlar doimiy ravishda o'zaro ta'sirda bo'lib, uzluksiz transformatsiyaga uchraydi. Ayniqsa, mazkur jarayon inson tomonidan moddiy yoki ma'naviy mahsulotni ijodiy qayta o'zgartirishga yo'naltirilgan faoliyatda yaqqol namoyon bo'ladi.

Mazkur yondashuv doirasida faoliyat shaxsda mavjud bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar majmuasiga tayangan holda atrof-muhitni ijodiy jihatdan o'zgartirish jarayoni sifatida talqin etiladi. Shu bois kreativ inson faoliyatining alohida turi bo'lib, uning natijasida jamiyat taraqqiyoti uchun muhim bo'lgan yangi va original mahsulotlar yaratiladi.

Xulosa qilib aytganda, kreativlik qobiliyatini rivojlantirish murakkab va ko'p omilli pedagogik jarayon bo'lib, u maxsus pedagogik mexanizmlar asosida amalga oshiriladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, motivatsion muhit yaratish, muammoli va faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvlar hamda refleksiv faoliyat kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning asosiy pedagogik mexanizmlari sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur mexanizmlarni ta'lim jarayonida izchil va tizimli qo'llash

o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish va ularning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Muslimov N.A. "Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompotentligini shakllantirish texnologiyasi" /Monografiya. –T.: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2013
2. Барышева Т.А., Жигалов Ю.А. Психолого-педагогические основы развития креативности. СПб, 2006. – С. 285.
3. Ключкова Г.М. Моделирование креативной образовательной среды как необходимое условие создания технологии творчества будущих бакалавров // Научнопрактический журнал «Вестник психотерапии» № 34 (39). – Санкт-Петербург: ВЦЭиРМ им. Никифорова МЧС России, 2010. – 152 с. (С. 82–88).
4. Леднев В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы. – 2-е изд. – М.: Высшая школа, 2001. – С. 305. Молотова В.Н. Декоративно-прикладное искусство: учебное пособие. – М.: Форум, 2007. – С. 272.